

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

JEWISH INFORMERS IN THE MIDDLE AGES.

IN the Jewry of the Middle Ages, the Informer was the one person excluded from the consideration for which the Jew is proverbial. With the extinction of the Jewish polity, the administration of the criminal law was long removed from the Jewish people: yet, as regards the informer, it was still in vogue and permitted. In other cases, it was contrary to the spirit of the Jewish law to inflict punishment without due warning; but in the instance to which we refer, punishment was forthwith and summarily dealt out. As a rule, too, the accused had the privilege accorded by law of being present while the testimony of witnesses was being taken; but in this instance, the trial might be conducted and the verdict pronounced in the absence of the accused.

The severity of the rules which governed this exceptional instance found, it is true, its fullest corroboration in the Talmud; but, apart from this consideration, it was a necessity, a social measure, a sort of justice demanded by the exigencies of social life. The Jewry of the Middle Ages resembled a beleaguered city, which had to treat every attempt at betrayal with the utmost rigour. The informer was outlawed, for he it was who increased of his own will the danger into which the community was unwillingly plunged. Thus, according to the Hebrew equivalent in which active and passive form are identical¹, the one who delivers up becomes one who is delivered up.

¹ This is already observed, if not in the actual words, by the hohe R. Löw, and handed down by his pupil R. Jom Tob Heller (יחוסהו יום חור), *Nedarim*, X, 3).

The justice which was exercised in this connexion was naturally one without annals. A burial-ground of nameless ones in the midst of the vast burial-place of the Past—such appears retrospectively this piece of silent history. Moreover, evidence is not wanting that in every age there was cause for setting in motion this last sad remnant of the Jewish penal code. We have to thank specially the *Responsum-literature* of the Hispano-Arabic epoch for our information concerning these obscure incidents, and for the almost unbroken survey of a department of Jewish social life which has remained in the dark.

The earliest accounts with regard to informing among Jews come to us from countries under Arabian rule. Jewish history has handed down in Khalfa Ibn Al-Agâb and his son Chajjim the names of informers who, about 1089, forced a man like Isaac Alfâsi, in consequence of their denunciations, to leave his North-African home and to flee to Spain¹. Here we see his great pupil, Joseph Ibn Migosh, carrying out with inexorable rigour the rules concerning informers. Two hundred years later, it was still fresh in the memory of Spaniards that the great Talmudic scholar of Lucena had an informer stoned at the outgoing of the Day of Atonement which fell on a Sabbath².

Maimûni may just as well, therefore, have had in mind the extreme Maghreb, i.e. Morocco, as Spain, his home in the West, when he from Egypt hands down in his Code of Laws the statement of fact that in the cities of the West the punishment of informers is a matter of daily occurrence³. In the Statute which the representatives of the Jewish communities of Catalonia and Valencia signed on Sept. 25, 1354, the extirpation of informers is decided upon as a

¹ Abraham Ibn Daûd (v. *Mediæval Jewish Chronicles*, ed. Neubauer, p. 75) says: והלשינו בו בארצו כלזה בן אלעגאב והיים בנו. The North African S'adyah Ibn Danân (חמדה גנוזה, p. 5) adds מרשעי ישראל.

² וכן שמענו שסקל ר"י הלוי בן נח: *Responsa* of Juda b. Ascher, f. נה. מיגוש למסור אחר באליסנה ביה"כ שחל להיות בשבת בשעת נעילה.

³ ומעשים בכל יום בערי המערב להרגם ולמסרם ביד גוים: VIII, 11, ה' חובל ומזיק. להרגם להכותם ולמסרם כפי רשעם.

public business, for the regulation of which taxes are to be levied¹. The Jews of Navarre adopt the same measures in 1363 by the Statute of the Aljama of Tudela². The application of this decree against the royal farmer of taxes, Joseph Pichos in Seville, who, with the assent of the king, Don Juan I, was beheaded in his own house on August 21, 1379, was the cause for withdrawing from the Jews of Castille the right of adjudicating in criminal matters³. Nevertheless, the resolutions concerning informers remained in force. One of the first measures for which the Spanish exiles, after the persecution of 1391, banded themselves together in North Africa, was directed against such informers⁴. Even those Jews who were natives of North Africa found themselves compelled to turn to the same precautionary measures⁵. Isaac bar Sheshet, who had fled to them across the straits, assured inquirers in Constantine that in the communities of North Spain, Aragon, Valencia, and Catalonia the extirpation of informers was regarded as a sacred duty⁶. Asher ben Jechiel of Toledo, accordingly, does not hesitate one moment to pass sentence of death upon an informer⁷. In like manner, without any scruple, does his son Jacob, in conjunction with the Tribunal of the Rabbis of Toledo, with Joseph

ולכן לשם ה' אלהינו במועל ידים • אורנו כנגד הלצים • וראשונה : 28, ed. Schor. I, החלוץ¹
הסכמנו לבער כל מלשין ומסור אשר ימצא באחת הערים או להדיח עליו הרעה כרי רשעתו
לפי ראות עיני הנבררים • ולהפריש כנגד המלשין שהוא מפסע כל הקהלות ולהוצאתם •
אמנם שידיה דבר המלשינות ההיא דבר כללי יגיע בו נוק הילול לכלל בני עמנו לא במלשינות
ib. n. ה, is cleared up by the *Responsa* of Isaac bar Sheshet, No. 79, ויגישו כלם,
אגדה אחת וכיס אחד יהיה לכלם לבער המלשינים מן העולם.

² Kayserling, *Die Juden in Navarra*, p. 76, &c.

³ Graetz, *Geschichte*, VIII, ed. 3, 40 f.; Kayserling, *Jahrbuch für die Geschichte der Juden*, IV, 272 f.

⁴ *Isak bar Scheschet Responsa*, No. 79, וזה כמו שלש שני' עשו כמותם כל קהלות זה, המלכות הבאים מארץ ארים.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.* וזה היה דרך הקהלות הקדושות בספר בארגון בבליסטיאה וקסלוניא ומצוה גדולה היא זו

⁷ שו"ת הרא"ש, XVI, i.

Ibn Crispin¹, Joseph ben Joseph Ibn Nahmias, and Moses ben Abraham Ibn Nahmias², condemn to death the dreaded informer Joseph ben Samuel, who already in the lifetime of Asher ben Jechiel was declared a prey to the executioner³. But though the informer was declared an outlaw, it was yet customary in every case to obtain the assent of the king, and to carry out the death-sentence by means of the authorities of the land. Thus we see in the statute which was decided upon by the Court Rabbi Abraham Benveniste⁴ in 1432, that as regards one guilty of repeated acts of betrayal, after judgment had been passed upon him by the Court Rabbi, it was only at the hands of the authorities of the land that the judgment could be carried into effect⁵. And as in Castille, so in North Africa was justice administered in the case of the class of informers. In the same manner as Isaac bar Sheshet, who introduced this practice from Spain⁶, do we behold men like Simeon ben Zemach Duran, and even his son Solomon⁷, condemn informers to death with relentless determination.

The only gap which occurs in this piece of evidence, extending over four centuries, is in the thirteenth century. So thoroughly had the Almohad persecution crushed the intellectual life of the Jews in Spain, that its traces are to be found in this great gap, evident even in their literature, from the middle of the twelfth till far beyond the middle of the thirteenth century.

We have, nevertheless, preserved to us a monument of this interval of history, which goes far to prove that this evil of Jewish social life in Spain, viz. treachery, was still rampant during that period, that it was a source of anxiety and concern to the community, and helped to keep up the administration of criminal law among the Jews. Solomon

¹ Zunz, *Zur Geschichte*, p. 424; Kayserling, *Jahrbuch*, IV, 292, n. 2.

² Zunz, *ibid.*, 430; Neubauer, in *JEWISH QUARTERLY REVIEW*, V, 709.

³ ובכין דוריד, f. 55 b.

⁴ Kaufmann, in *בית הלמור* edd. Weiss and Friedmann, II, 118.

⁵ *Jahrbuch für die Geschichte der Juden*, IV, 311; Is. Loeb, *R. E. J.* XIII, 192.

⁶ *Responsa*, Nos. 234-39.

⁷ שו"ת רשב"ש, No. 177.

Ibn Adret, who otherwise has the merit of illumining by his *Responsa* the dark period of history preceding his appearance, has the further merit of contributing information bearing upon our immediate subject,—information which has hitherto remained in MS. owing to the fear of publishing this memorable *Responsum* together with the many *Responsa* which have appeared in print. The Codex Pococke 280 b in Oxford (now No. 2218), rich in similar choice extracts, has also preserved for us this source of information.

The occurrence with which we are therein made acquainted was rich in dramatic points, rather hinted at than fully described. The mighty conqueror and founder of kingdoms, James I, was yet reigning over Aragon. His long reign was for the Jews under his rule a period of welfare and security¹. It is true that even he did not withstand the insinuations of the clergy, as is proved by that religious discussion at Barcelona², in which, during July 20 and 31, 1263, Moses ben Nachman proved himself so heroic a debater against the convert Pablo Christiani; yet the king even on this occasion showed his sense of justice, and Pope Clement IV had to use his efforts in 1267 to induce James I not to entrust public offices to the Jews³. We observe how, in addition to the foes which attacked from without, treachery raged within, and came to the aid of the perpetrators of mischief. Out of Barcelona came the miserable man who, evidently towards the close of King James' life⁴, became a source of danger, by reason of his informations, to the community of Catalonia. Descended from a respected family, of a wealthy house, and having lost his possessions early in life, he betook himself to the declining road of

¹ Cf. Steinschneider, extracts from Tourtoulon, Jaime, I, in *Fränkel-Graetz Monatsschrift*, 33, 498 f.; Sal. Kahn, in *Revue des Études Juives*, XIX, 261 ff.; Is. Loeb, ib. XIII, 239; H. Schäfer, *Gesch. von Spanien*, III, 281.

² Is. Loeb, *Revue des Études Juives*, XV, 1-18.

³ *Ibid.*, p. 18.

⁴ Ibn Adret's words *בנימי ארוננו המלך הוקן יר"ה* refer to this.

criminal ambition, the object of which is to gain power as the prize of wickedness, and to inspire terror when it is no longer possible to command respect. In vain were warnings and threats sent him: he could no more leave the path he had once elected to tread. King James I died at Valencia on July 27, 1276, after a reign of sixty-three years, and his son Pedro III ascended the throne of Aragon. As soon as the Jewish communities of his three kingdoms, Catalonia, Valencia, and Aragon, were suddenly bidden to the presence of the new king, they got scent of the treachery which could have proceeded from no one but the informer in Barcelona. In vain they conjured him to desist at least on this occasion: he clung to them like a gloomy shadow.

His courage increased, for he found favour with the authorities. But there yet lived at the Royal Court, holding positions of influence, the noble pair of brothers, Joseph and Moses Abrabalia¹ or Ravaya, whose names Jewish history has as yet neglected to inscribe upon the roll of honour. It was especially Joseph Abrabalia who, on account of the high station which he occupied (it appears that he was Minister of Finance to the King), knew how to oppose the evil influence of the informer. Both brothers had the ear of the king, and they drew his attention to the machinations of the evil-doer of Barcelona who was deserving of death. At the king's command he was thereupon suddenly seized, and proceedings instituted against him. A royal judge took the depositions of the communities, and they poured forth before him all the complaints which they had long suppressed.

Solomon Ibn Adret had as yet remained away from the lists, though attempts were not wanting to draw him in.

¹ Would this patronymic be derived from the old Spanish Ibn Albalia? The representatives of this family appearing in literature are noticed by Steinschneider, *Hebr. Bibliographie*, XI, 135, n. 1. Concerning Samuel Abrabalia, vide Graetz, *Geschichte*, VIII, ed. 3, 60 and 128, n. 1. The inscription on the tomb of Joseph b. Baruch Abrabalia in Cod. Oxford. 215. 7 runs thus according to the information of Dr. H. Brody: ר' יוסף בר בריך אב רב אליה המשת אלזים וארבע ושמונים ינוח על משכבו אמן.

His peaceable and retiring nature kept him back as long as possible from mixing in public affairs. It was only after years, when an old man, that he was prevailed upon by Abbamare to pronounce a ban against the early study of philosophy and natural science. But the family of the informer himself was anxious to shake him off, and insisted that proceedings be taken against him. In agreement with the congregations, they effected a royal mandate, by which the aged Rabbi Jonah of Girona was ordered to investigate the matter. He was nephew, a brother's son, to the other Rabbi Jonah of Girona who, as pupil of Moses ben Nachman and teacher of Solomon ben Adret, as also as opponent to Moses Maimûni, had gained such considerable renown¹. Solomon Ibn Adret was to be added to him in the work of investigation; but he would only consent on the condition of an amicable arrangement in the matter: he saw but too clearly the fatal denouement of the proceedings, should justice be allowed to run its course. The matter had, however, gone too far to admit of the possibility of saving the shedding of blood. It had already been laid before the Supreme Judge, and he did not allow the matter to drop. Jonah Ibn Girona, and, as it appears, also Solomon Ibn Adret, were summoned to the king, who bade them take the evidence of the congregations preferring the charge. In vain did they endeavour for a whole year to drag the matter on, and to bring about an understanding between the congregations. They were refused an audience of the king, which they desired for the said purpose: in fact, the delay in the proceedings had so incensed the king, that, from the confines of his kingdom where he happened to be, he gave strict orders that the dilatory Rabbis should be

¹ Asulai's conjecture as regards the two R. Jona Girundi finds support from this passage (שם הגדולים v.): and we also now know whence comes Samuel Shullam's remark in *Juchasin* (ed. London, p. 222 a). The letter in which he read the account of this second R. Jona of Girona, was this *Epistle of Solomon Ibn Adret*, which he must have seen in manuscript. The words יוכר מאד became שכן with Shullam. The passage must be emended thus: ושלח לו' יונה לגירונא ובא בעמל גדול בעבור שניו ור' יונה היה אדם שכן.

brought before him, unless they forthwith announced to the Supreme Judge their decision, which was to be carried into execution by the State authorities. As the family, too, specially one brother of the accused, was bent upon putting an end to the matter, Rabbi Jonah Girundi and Rabbi Solomon ben Adret felt themselves compelled with heavy hearts to allow justice to run her course, and to deliver up the guilty one, who had long forfeited his life, to the king and his judges. Even the death of the chief judge was unable to save him, for the king appointed a successor, who had the sentence carried out. Upon the square in front of the Jewish burial-ground in Barcelona¹ the informer was executed, the veins of his two arms having been opened.

Three years had elapsed since the sorrowful episode which had convulsed all the communities of Aragon. Joseph Abrabalia, who had obtained the sentence of execution from the king, had also been gathered to his fathers: and now that the most powerful advocate of Jewish interests at court had departed, calumny was at work again, and a fresh head added to the hydra of accusation. As though the evil spirit of the condemned could not rest even in death, as though, similar to the vampire of the legend, it had left the tomb to suck the blood of the living, the family of the departed which had insisted upon his condemnation now bethought themselves, and found out that their brother had been innocently destroyed. They gave it out that the Jews had for a long time forfeited the right, according to their own law, of condemning to death, and specially not unless before a tribunal of twenty-three, and where the evidence had not been taken in the presence of the accused. It is true the case was soon quashed: the fresh accusers, who had hoped to triumph over the judges of their executed brother, were refused a hearing by the authorities who had taken part in the sentence: yet for Solomon Ibn Adret the

¹ In Cod. Oxford. 1984 H 12 we read נקרא מון גואיך בית החיים לעשות עור בשרין בית החיים נקרא מון גואיך. רי ברצלונה.

necessity increased for silencing within the community the attack which had been made and to disclose its groundlessness, to reclaim the memory of so worthy a character as Joseph Abrabalia from the breath of reproach and posthumous calumny. With this end in view, he placed the matter before the Rabbis of North France, to which, according to Spaniards, Germany is sometimes reckoned¹, giving the question with all its details and circumstances, as to whether the sentence of death which had been passed upon the informer of Barcelona had been fully justified according to the Talmud. But one answer has been preserved: it stands, however, for a hundred. No less a personage than the most respected head of the Rabbinate in Germany, Rabbi Meir of Rothenburg, ranked himself clearly and decidedly on the side of Ibn Adret.

Though no date whatsoever has been handed down to us, yet we can fix the time of these events with approximate certainty. We have to confine ourselves within the narrow limits of the reign of Don Pedro III, within the nine years between 1276 and 1285. About the turn of the year 1280 the incident of this execution in Barcelona may be placed: so that we should not go far wrong in fixing 1283 as the date of the death of Joseph Abrabalia. The war of King Philip of France against Catalonia had not yet begun: the Jewish community of Girona, one portion of which (according to the evidence of Ibn Adret²) had of its own accord, before the invasion of the French, i.e. before June 27, 1285, fled to Barcelona, was still in peaceful ignorance of the sad event at that city, and flourished under the lead of the aged teacher, Rabbi Jona.

The theme proposed by Solomon Ibn Adret is transformed in his hands into a comprehensive expression of opinion,

¹ In his letter, *Israel. Letterbode* (ed. Roest, IV, 127), Ibn Adret distinguishes between *הכמי צרפת* and *רבני אשכנז*.

² וזכור אני כשיצא קהל גירונא מעירם כשצר עליהם: מנחת קנאות, p. 179, No. 101: אחרם שהגיעו הנה חרשו כחובותיהן לנשיהם. מלך צרפת והיה העיר קרובה ליר"ש (?) אותם שהגיעו הנה חרשו כחובותיהן לנשיהם. Cf. Fr. W. Schirrmacher, *Geschichte von Spanien*, V, 51.

which passes in review the Talmudic principles of the last remnant of Jewish criminal law as advanced against the accusers concerned, adding citations from recent literature and from examples of the law as applied in practice. In addition, we gather from it that during the period for which all proofs have hitherto been wanting, viz. the thirteenth century, the rigid prosecution of informers did not fall into desuetude in all the kingdoms of Castille and Aragon, as well as Catalonia: and for this information we are indebted not alone to the examples which Ibn Adret quotes of his own times, but also to those of a former generation which were at his command¹.

The evidence itself of Catalonian communities against the informer of Barcelona, which had accompanied the question submitted by Ibn Adret, the true historic material, has not been preserved: yet we have his epistle with objections added, which a learned copyist did not dare suppress. Rabbi Meir of Rothenburg, however, was so fully satisfied with his exposition that he attached himself to his views. He knew by experience in Germany the dangers of informing too well not to join issue in the attempt to employ measures for the suppression of the evil. And though his Responsum to Ibn Adret is not preserved in his own collections, yet there are extant a sufficient number of expressions of opinion on his part², to testify to the growth of the evil of informing in his own land. In very truth, in Germany, where the government did not come to the help of the Jews in combating this evil amongst them, matters were much worse than in Spain and among the Arabs. For was not Samuel Schlettstadt, Rabbi of Strassburg, constrained in 1370 to have sentence of death against an informer carried into execution, bringing

¹ וכן עושים מעשה בכל יום בארץ קסטיליא ונהגו לעשות כן בשני גרולי הרור שהיו שם וכן במלכות אראגון גם מעשים היו בקאטלניא ברור שלפנינו גם ברורנו זה.

² Cf. שרי חשונות מהרם בר ברוך, ed. M. Bloch, Nos. 277, 278, 313, 317. Cf. Güdemann, *Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Frankreich und Deutschland*, p. 139.

upon himself troubles, which resulted in his flight to the East¹? One need but glance at the sorrowful account given by Joselmann of Rosheim², the splendid patron of the German Jews, to see what terrible results followed such denunciations in cities and countries. The expulsion of the Jews in Bavaria, the well-known expulsion from Augsburg, Nuremberg, Regensburg, persecutions in Posen, Frankfurt³, and Worms, he traces to the work of informers, whose cursed names he transmits. Does it not suffice to mention that of Pfefferkorn to remind us of one of the saddest epochs in the history of German Jewry, so ripe in suffering? As far as the seventeenth century, we have instances of the dreaded rule of individual informers, such as a Kräusche⁴, concerning whom the saying is yet in vogue — Kräusche makes denunciation after death; for, with his dying breath, he did the base act of calling the attention of the authorities to the manner in which the Jews would deal with his corpse, with regard to which he had previously, acting as a hypocrite by feigning repentance, requested that the four modes of death referred to in the Talmud should be dealt out to it. To the same list should be added Hirschel Meyer⁵, of the Ghetto of Vienna before the expulsion in 1670.

This canker of Jewish social life, namely, denunciation, seems to have held out longest and to have worked its dreadful effects in Poland. Notwithstanding that, when the last trace of the independent administration of criminal law among the Jews had died out elsewhere, and punishments like cutting out the tongue, blinding, and cutting off the ears were freely carried here into practice, with the assent of the

¹ Vide Joselmann of Rosheim's unfortunately corrupt account in Frankel-Graetz's *Monatsch.* 1875, p. 409; and Graetz's *History*, VIII, 3, 12, n. 2.

² Edited by Neubauer, in *Israel. Letterbode*, VI, 137-41.

³ Cf. the *Responsum* of R. Moses Alschaich, which Perles in Frankel-Graetz, *Monatsch.* 1879, p. 287, rightly refers to Frankfurt.

⁴ Cf. B. H. Auerbach, ברור אברהם, p. 25*; Carmoly, in *Ben Chananja*, III, 512-14.

⁵ *Die letzte Vertreibung der Juden aus Wien*, p. 55, n. 1.

authorities¹, it is yet a fact that the work of the informer with all its dire concomitants, died hardest in this country. It is said that, as late as the close of the last century, a Jewish informer in Posen was condemned by a tribunal of Rabbis, and justice administered in his case². As a survival of that gloomy phenomenon of mediaeval history, there had long existed in the Ritual of Congregations a prayer, which was repeated on Mondays and Thursdays and at other times, against this social evil, and which in various lands was extant in manuscript for the use of the readers of congregations³. Excommunication and execution had thus yielded to prayer and imprecation, until even this last trace of medieval times, reminding us of the action and reaction of oppression, vanished from view as the shades of night before the dawn of the morning.

D. KAUFMANN.

אגרת להרש"בא ז"ל

Cod. Pococke 280 b, ff. 159 b-165 b (No. 2218).

זאת האגרת שלח רבינו הגדול מורנו הרש"בא זלה"ה על ענין מסור קרה בעיר ברצלונה בימיו והיה מן המשפחות המעולות אשר שם וקרוביו שלמים וכן רבים ודנוהו הקהלות למיתה כי הוקו משתי זרועותיו ברחוב אשר לפני בית הקברות אשר בעיר ברצלונה • ואחר פטירת הפרנס הגדול אשר ומעולה ה"ר יוסף אברבאלא נ"ע קמו אהבי המסור ההוא באמרם שלא כדן ושלח כהלכה דנוהו למיתה • וקם הרב הנ"ל זלה"ה ושלח את האגרת הזאת לרבינו צרפת להודיעם דבר המשפט ואשמת המסור ההוא להשקיט ריבות קרוביו • ולחתום פיהם למען לא יהיה נדד כנף ופצה פה ומצפצף עליו ועל השרים האחים הפרנס הגדול ר"י יוסף ור' משה בני אברבאלא העמידים על (פה) פקידות הממלכה אשר סבבו השינו מיתת

¹ Perles, *History of the Jews in Posen*, p. 97, n. 85. According to Jacob Emden, his father R. Zebi Aschkenasi had, as Rabbi in Lemberg, the right of sentencing to death; cf. Ch. N. Dembitzer, *יוסי*, I, נח a.

² Perles, *ibid.*

³ Cf. Kaufmann, in *Berliners Magazin*, 17, 291, and Samson Wertheimer, p. 67 n.

המסור ההוא בעצת הקהלות הקדושות אשר הסכימו כלם על דבר מיתתו ומישפטו :

אין הדור מתקלקל אלא לגדוליו • ואם יתנכר במעלליו • מי יחוש יותר מבעליו • ואם עלה שועל ופרץ אמרים לגדולי ישראל גדור ולנסיכי אדם בלא לב ולב לעדור • אין שעירים ירקדו שם • יקומו השרים ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם • ואל מי מקדושים נפנה כי אם אליכם • ומי יקום לנו עם מרעים כי אם יד עזרתכם • אם אתם בירכתי מדרש ובפאתי היכל קול מהיכל עובר בערים • ומוראכם וחתכם חקוקים בששר בשערים • כמה יפרצו ויעבורו • כמה יאכלו על ימין ועל שמאל יגזורו • לולי שם ומורא תעבור על ראשם • על כן מלכינו ושרינו אדירנו כל חפצינו מורינו ורבינו אם תראו שועלים מעפרים בעפר (ב)[שעלים • עוקרים את התחומים • ומשיגים את הגבולים • אל תאמרו למוסרכם ומקלכם את החבלים אסוף ידיך • קראו למקלכם את נעם רבה צבאיך וצאה וגדודיך • זרוק מרה והכה וְרָבָה כי עתה לולי אתם תחרישו ולא תבנו טירת כסף על החומה • ולא תרחצו הליכות בחמה • ירבו הפרצים • מקולות מחצצים • ועתה רבותינו שמעו אלינו וישמע אליכם אלי"ם • הארץ הזאת שלמה היתה ומקורב חפרוה עבברים • צלולה היתה ועכרה בערים • גדורה היתה ופרצוה מלשני סתרים • חוריה ואין שם פורץ בפניהם מוסרים • ואחרי מות הזקנים קמו הנערים • לאמר עצתנו תקום וכל חפצנו נעשה עד שקם אחד בארצנו ארץ קטלוניא נער היה ומקטנותו יצא לעורר מדנים לא נשא פני זקנים • ואיני מספר אחריו ולא אאריך בענינו • בשכבר קבל דינו • ואחם גם אתם תעמדו עליו מתוך העדות אשר העידו עליו בבתי דינים שבכל הארץ מקצה המלכות ועד קצהו ועלה עֲשֵׂנו בעיני הקהלות • כי לפי הנשמע יצאו להם מתחת [ידו] הרבה תקלות • ואם המכשלה לרבים בימי אדוננו המלך הזקן יר"ה • גם אחרי מלוך אדוננו זה יר"ה העמיק ועשה עד שנבה לבו להשחית הכל ולהיות הוא באפס יד דין ואדון בלי כסף כי ביתו ריקן • ובן עשיר היה ונתרוקן • וחשב לבוקק הארץ ולהכות אותה חרם והרבה קצו בו הקהלות לתקלות הראשונות • ולא תכיל הארץ את דבריו על האחרונות • והתרו בו לשוב מאחריהם פן מרה תהיה לו באחרונה על אשר חשב • ואמר לשוב ולא שב • ויהי היום נקראו כל הקהלות לפני אדוננו המלך יר"ה קהלות קטלונייא וקהלות מלכות ואלינצי"ה וקהלות מלכות אַרְגֹּן וחשבו באמת שהוא גרם להם והלשין כי איש לשון היה מאד ובררו כל קהל וקהל אנשים מגדוליהם

ובלכתם קראו את זה ובקשו ממנו לבלתי לכת אחריהם והודה להם • וכמעט שעבר מהם שב במרוצתו והלך אחריהם והתרו בו פעם שניה ולא נכנע מפניהם אך הקשה את רוחו ואמץ את לבבו כי פח יקוש על כל דרכיו • גם שלוחי הקהלות ראו כי רודף היה ונועצו לב יחדו עם השרים הגדולים האחים הפרנס הגדול הסוכן רבי יוסף אברבא"ליה ור' משה אברבאליה אחיו העמידים על פקידות הממלכה ואמרו לאדוננו המלך יר"ה כי בן מות הוא על מה שעשה הרבה פעמים • גם אדוננו המלך יר"ה אהב משפט ותפשו וענה בכבל רגלו • גם טועני הקהלות וברוריהם נאספו עליו והרבה דנו עליו במצות הקהלות לפני אחד מחכמי המלך ויועציו ושפטיו ובכל זה ידי לא היתה בו • יוצא ובא הייתי בין הקהלות ולא יכלו עמהם שאכנס ביניהם כלל עד שירדו להם כמה קהלות עם אחי האיש וקרוביו שיקחו חותם¹ מאת אדוננו המלך יר"ה שיבא הענין ביד החכם הגדול ר' יונה בנירונדא בן אחי אביו של מורי הרב ר' יונה וצ"ל • חקן ויושב ששיבה הוא • גם אנכי הצעיר בררו אותי להיות עמו אמרתי אני לא לכנס לעולם לדון עליו מן הדין כי אם מדרך פשרה אם אוכל לפשר והתירתי בקרוביו לפשר באותו חותם שיבא הענין לירדנו בפשרה כי מדעת(ו)[י] אם מן הדין בן מות הוא והם פרעו כל עצתי ולקחו חותם שנראה אם עשה דבר שראוי למות עליו ונגד עצתנו • לאותו חכם דינו של אדוננו יר"ה ואנכי לא ידעתי אשר בן עשו וקרוב אני לומר שגם הם היו רוצים במיתתו מפני שאף הם הרבה שתו² מידו • סוף דבר שלח אדוננו המלך יר"ה אחר החכם הגדול ר' יונה הנ"ץ ובא בעמל גדול כי זקן האיש וכבד מאד וצוה אותנו אדוננו לקבל עדויות וצוה לכל הקהלות להחרים שכל מי שיודע עליו עדות שיבא ויעיד לפני כל ב"ד וב"ד שבכל עיר ועיר וישלחו לנו ולפי מה שנראה נגיד עצתנו לו או לדיננו הנ"ץ • ואנחנו דחינו הרבה לעשות בן עד קרוב לשנים עשר חדש שחרים רצון מן הקהלות להמיל פשרה ולא אבו שמוע ויראתם אם יחבל לקעקע כל הבירה • עוד השתחוינו לפני המלך אדוננו יר"ה על הדבר הזה ולא קבל עד אשר כעס המלך וצוה [ל]קחת ולתפוש אותנו ולשלוח אותנו אסורים לפניו והוא בקצה המלכות או נשלח עצתנו על דינו • גם אחי האיש היה אוהז בכנף מעילנו תמיד לעשות כרצון אדוננו ולהגיד אליו מה דינו כי טוב שימות הוא משימותו

¹ Comp. החלוץ, I, 29 ; להוציא חותם, להשיק חותם, 31, 32, 33 ; סדר בר שישת, Resp. 228 ; יש להם חותם מאדונינו המלך, and so often.

² Kethuboth, 8 b.

אחריו כל בית אביו ברוב יגיעות והוצאות מרובות הוצרכנו להגיד לאדוננו יר"ה מה שנראה בעינינו • שיכול הוא לעשות כדינו וראינו כי בן מות הוא אם ירצה להמיתו לפי מה שאמר הוא בעצמו בפנינו ולפי מה שהעידו עליו בכל ב"ד וב"ד מלבד מה שהחזק בכך והגני שולח אליכם טופסי העדויות שהעידו מקצתם בפניו ומקצתם בפני מי שמנה תחתיו לדון בפנינו ולקבל העדויות כי הוא היה אסור בויקים • ומקצתם בפני שלוחיו ושלוחי הקהלות בכל עיר ועיר • ואחרי כל זאת שלח אדוננו המלך יר"ה הדן הנ"ז אשר לו לדון אותו על פי שיעצנו אנו • והוא חזר וטען כי עוד יש לו טענות למעון ונתן לו הדין הנ"ז טיען עם מורשי הקהלות וברוריהם ונסתלקנו אנו • ובנתים מת הדין הנ"ז אשר למלך ולקץ ימים שלח המלך וצוה לפקידו להמיתו וכן עשה • ועתה אחר עבור ענין זה כשלש שנים נפטר בעון הדור הפרנס הגדול השר העומד על בני עמנו בחצר אדוננו המלך יר"ה הוא הפרנס הסוכן ר' יוסף אברבא"ליה נ"ע וחשבו אחי הגדון כי לא ימצאו עוד הקהלות יד חזקה בחצר ועמד אחד מאחיו וקם תחת אחיו מלשני ואמר לאחד מדיני המלך כי אנו יעצנו שלא כדין מפני שאין לנו לדון דיני נפשות וכ"ש בח"ל ואף בכל זמן צריך ב"ד של כ"ג ושיקבלו העדות בפניו • ותהלה לא בוש ממעשיו כי חשב להגביר ללשונו ונפל ואמר למעט קלונו וכפל • הפך את הגלל וקרע בגדיו מתוך השל • ואמנם שלא יעמד מלשני אחר ויעמד ויערער ויחתור בכותל ובאו בו פריצים ושלא יעשה אחד מוכס כל המשפחה מוכסים ואני כותב מה ששמכנו עליו ליתן עצתנו לאדוננו המלך יר"ה על דינו :

ואתם רבותינו עליכם לגדור את הגדר בפני הארי פן יבאו וירשו ארץ בינינו וביניכם בית המרי אם לא נקדם בפניהם במקלות ורועים • ירבו הצבועים • אנא תנו עיניכם ב(כ)[ב]ירה¹ פן ירבו עוברי עבירה וראו ראיותנו והתחכמו עליהם • אם ראיתם אותם ישרות כלם או מקצתם וידענו כי אחרי הסכמתכם לא יהיה מורד ומפטפט • כי אין אחד מחכמי(ה)[כ]ם נשפט אלא שופט • ויהי עד דובר שקר במתג ורסן בלום • שהטוען אחר מעשה בית דין שלכם לא אמר כלום • תחלת כל הדברים אמרנו זה רודף היה ורודף נהרג בכל זמן בין בארץ בין בח"ל וא"פי שלא בב"ד מדר" שילא ב' הרואה² ומדאמר לו דוד לשאול מן התורה מותר להרגך מאי טעמא רודף אתה והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגנו ואפ"י רודף למסור ממון מדרב כהנא ב' הגזל בתרא דאמר ליה לא תחוי ואמר

¹ Jer. Pes. VII, f. 38 a.² Berach., f. 58 a.

מחוינא [ו] מחוינא ושמטיה לקועיה¹ • ומי שאינו מוחזק בכך אין ממיתים אותו אלא אחר מעשה אבל מי שהוחזק בכך ממיתים אותו בין בשעת מעשה בין לאחר מעשה וכל הקודם זכה להרוג את המורגלים להזיק וכדתינא המינין והמסורות והמשומדין והאפיקורוסין מורדין ולא מעלין² ואפי' להרגן בידים שהרי הם כנחש ששני אלו מוקשין שנא"ם אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון³ שאין לשני אלו לחש ואינם בני תרבות כלל אחר שהורגלו בכך • וכדתינא במ' ב"ק⁴ נחש מועד לעולם ולפיכך נחש כל הקודם להרגו זכה וכדר' עקיבא בפר' דיני ממונות קמא⁵ א"עג דפליגי עליה דרבנן כותיה קי"ל מדקיימי מיהו ור' אליעז' בחדא שיטת' וכן פסקו הגאונים ז"ל וכן עושים מעשה במסור מוחזק להרוג אותו בידים בהרבה מקומות שבישראל וכן כתב והעיד הרמ"ם ז"ל בחבורו⁶ שכן עושים מעשה בכל ערי המערב • וכן עושים מעשה בכל יום בארץ קסטיליא ונהגו לעשות כן בפני גדולי הדור שהיו שם • וכן במלכות אראגון • גם מעשים היו בקאטלוניא בדור שלפנינו גם בדורנו זה • ואפי' היתה ההלכה רופפת בידינו היינו יכולים לעשות ע"פ מה שעשו הראשונים וגם מחזיקים בו האחרונים אע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם⁷ ואמרו בירושלמי⁸ כל הלכה שהיא רופפת בידך ואינך יודע מה טיבה צא וראה היאך צבור נוהגים ונהוג כן • ואיזהו מוחזק כל שנודע לרבים שהוא כן לא שהוחזק בב"ד של כ"ג • ושקבלו עדיו בפניו שא"כ אין לך מוחזק עכשו שאין לנו ב"ד מומחים • והרי החכמים מחברי הספרים שהעידו וכתבו שהמסור המוחזק הורגים אותו בכל זמן והנעשה ענותן ומרחם על או נעשה אכזר על דורו וכמ"ש בהנ"ז(ז)[ין] קין בעו למקטליה כי היכא דלא לימא א"ר יוחנן ענותנותו של ר"ר זכריה בן אבמזלם שרפה ביתו וחרבה היכלנו והגלגלנו מארצנו⁹ • עוד אחרת כי בעון הדור התחילו קצת אנשים ללמוד האומנות הנפסדת הזאת כי אין מדה מחזקת כל הרעות כזאת כי היא היתה אם מיתת כל חי • וכל שהשעה צריכה לכך מכין ועונשין שלא מן הדין בכל מקום ובכל זמן לגדור את הדבר • כאותו שרכב על הסוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד ורגמוהו¹⁰ • וכמעשה דר' שמעון בן שטח שתלה

¹ Baba K., f. 117 a.² Aboda sara, f. 26 b.³ Eccles. x. 11; cf. Taanith, f. 8 a, and Arachin, f. 15 b.⁴ Baba K., I, 4.⁵ Sanhedrin, f. 15 b.⁶ חובל ומזיק, VIII. 11.⁷ Pesachim, f. 66 b.⁸ J. Pea, VII, f. 20 c.⁹ Gittin, f. 56 a.¹⁰ Sanhedrin, f. 46 a.

שמונים נשים באשקלון¹ א"פ שאין חולים נשים ואין דנים שנים ביום אחד • וכן עושים מעשה בכל יום ובכל מקום וכן כתבו הגאונים מחברי הספרים ז"ל ובאלו ובכיוצא באלו אין משגיחין בב"ד של כ"ג וסמוכים ולקבל עדיו בפנינו ולכלכל כל הדברים הצריכים בדיני נפשות שאין חולכים בכל אלו אלא אחר ידיעת האמת ולסלק הנוקים ולעשות גדרים בפני פרצות והם כעין הוראות אלו דרב הונא קץ ידא כדאיתא בפ"י כל היד² וריש גלותא דא"ל לרב אחא בר יעקב פוק חזי אי ודאי קטל נפשא ליכחיו לעיניה כדאיתא פ"ה הבורר³ • ומוסף על זה לענין מה שאמרו שאין לקבל עדים שלא בפני בעל דין אנו אומרים שאפ"י בדיני נפשות אין מקבלים לפעמים שהרי אמרו⁴ היה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו רצופים ללכת למדינת הים מקבלים שלא בפניו ואפ"י בשלא שלחו ולא בא היה המימרא וכן פירשה הרא"ב ז"ל והוא הנכון וכ"ש זה שהיה אסור בזיקים ואין לומר לעדים שילכו אצל העדים בכל עיר ועיר עם זה ושיקצו כלם כאחד • ואם נפשך לומר שלא אמרו כן אלא בדיני ממונות אבל בדיני נפשות אין מקבלים אלא בפניו משום שנ"א והועד בבעליו והראיה מדאמרינן בשלהי שור שנח ד' וה' בפלוגתא דר' יעקב אי מהדרת ליה ניהליה בשלא נגמר דינו הוה מע(קר)[רק]נא ליה לתורא לאגמא⁵ • אלא אלו הוה באגמא לא הוה אפשר להו לגמור דיניה ולא היא דהתם מחמת דין קאמר וגמר דין שלא בפניו לא אפשר משום דדלמא אי הוה הכא הוה טעון ושור לאו בר טענתא הוא גזרת הכתוב הוא דאקשיה לבעלים וכמעמיהו דרבנן ור' יעקב אבל בקבלת עדות לא איכפת לן כל שיש צריך לכך במי שהיה חולה או עדיו חולים שהרי לאחר קבלתם יכול הוא למעון ולפסול עדיו • וכ"כ הרב רבינו יצחק בעל העטור משמן של גדולי ישראל⁶ ותדע לך דהא בודאי דיני ממונות נמי מוהועד בבעליו נפקא להו כדאית' בהדיא בפ"י נוזל בתרא⁷ • וכיון דתרווייהו מקרא נפקא להו מאן פליג לך בין האי להאי ועוד דאפ"י במקום שצריך בפניו אפוטרופוס שלו כמהו דקא מוקמינן אפוטרופוס לשור של יתומים לשווייה מועד כדאיתא בפ"י שור שנח ד' ו"ה⁸ ושלח כאפוטרופוס כדתני' בפ"י נערה המאורסה⁹ האומר לאפוטרופוס כל נדרים שתדור אשתי עד שאבוא ממקום פלוני הפר לה והפר יהיו מופרים ת"ל אישה יקימנו ואשה יפרנו א"ל ר"י ונתן מצינו

¹ Sanhedrin, VI, 6.² Nidda, f. 13 b.³ Sanhedrin, f. 27 a, l. מה בורר.⁴ Baba K., f. 112 b.⁵ Ibid., f. 45 a.⁶ Ittur, ed. Venedig, 1608, f. 33 d.⁷ Baba K., f. 112 b.⁸ Ibid., f. 39 b.⁹ Nedarim, f. 72 b.

בכל התורה כלה ששלוחו של אדם כמותו וכן ב"פ השולח [1. השואל]¹ מוקמינן האומר לשלוחו צא והשאל על פרתו כפלוגתייהו משום דהתם נמי כתיב מעוט בעליו עמו בעליו אין עמו הא בכל התורה מודו ששלוחו של אדם כמותו :

זה איני מן הרש"בא זל • ואני תמה מה יעשה הרב ז"ל בההיא דשלהי החובל² • דתניא מועד שהמית והזיק דנים אותו בדיני ממונות וחוזרים ודנים אותו בדיני נפשות ואי קדמי ודנוהו בדיני נפשות נסתלק דינו בדיני ממונות • וכי קדמי ודנוהו בדיני נפשות ניהדר ונידייניה דיני ממונות • ופריק רבא בגן שברח בעליו של שור ופרש"י ז"ל הילכך אי אפשר לחזור לדיני ממונות דאין חבין לאדם שלא בפניו • פ" לפי דבעינן והועד בבעליו ר"ל יבא בעל השור ויעמד על שורו וליכא • ואקשינן אי כשברח מיירי מעיקרא היכי נדייניה בדיני נפשות ופריק כגון דקבילו סהדי בפניו וברח ושמעינן מהכא דקבלת עדות בעינן בפניו בדיני נפשות אע"פ שברח דיש צורך לכך • ואע"פ שא"א לומר לב"ד שילכו אחריו עם העדים • ואין מקבלים עדות שלא בפניו ולפיכך אי לאו דמסתפינא אמינא שאין מקבלין עדות בדיני נפשות שלא בפניו כדמשמע הכא וה"ה שאין דנין שלא בפניו והוא דנקט הכא³ כגון דקבילו סהדי וברח דלא אמר"י נמי כגון דקבילו סהדי וגמרו דינו וברח הכי נמי קאמר ונקט מילתא דעבדי בקמיתא וה"ה לגמר דין דעבדי ליה בתר הכי • או אפשר דקבלת עדות עקר ובעינן בפניו בדיני נפשות ובגמר דין דשור לא איכפת לן אי דנין שלא בפני בעליו כיון דאיתיה לשור קמי דינא ע"כ :

עוד הגה"ה עליה • דברי הרב ז"ל מן המתמיהים בעיני מי דמי ואם אמרו שלוחו של אדם כמותו היינו שכל כה שיש למשלח יש לשליח כגון שעשאו שליח וכל מה שהוא יכול לעשות בשלו שלוחו יכול לעשות דשלוחו כמותו • אבל מה שהוא עושה בשל אחרים אין שלוחו יכול לעשות כן הילכך לענין קבלת עדות בפניו שאנו אומרים דטעמא דקרא כרי שיראה אותו העד ויתביש ממנו להעיד עדות שקר אין הכח הזה נתן לשלוחו דא"עג שאין אדם מעיז פניו בפני מי שיודע בו שהוא משקר מ"מ במי שאינו יודע מעיז ומעיז • ע"כ נחזור לדברים הראשונים שלוחו של אדם כמותו ואם תאמר מעשה דינאי מלכא ב"ה כהן גדול⁴ דעבדיה קטל נפשא ושלחו ליה עברך קטל נפשא ושלחיה ושלחו ליה תא את נמי

¹ Baba M., f. 96 a.

³ Ibid., f. 91 a.

² Baba K., f. 90 b.

⁴ Sanhedrin, f. 19 a.

דכתיב והועד בבעליו אמאי לא שוייה שליו דהוא מקפד הוה קפיד כדקאמר ליה שמעון בן שטח עמוד על רגליך ויעידו בך • אמר ליה לא כמו שאתה אומר • יש לומר אין הכי נמי אלא מעשה שהיה כך היה • וה"נ [1. וא"נ] כל היכא דאיפשר לא משהו שליו משום כבוד ב"ד והיינו נמי שאמר ליה עמוד על רגליך אע"פ שאפשר לוי למחול משום כבודו בדרך שמוחלים לתלמיד חכם אלא שכבוד ב"ד היינו כבוד שמים שנא' ועמכם בדבר המשפט¹ • זה שאמר לו שמעון בן שטח לא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם • וגדולה מכל אלו בנדון שלפנינו שאנו לא דננו אלא נשאל נשאלנו מאת המלך יר"ה לראות בעינינו ולהגיד לו עצתנו לפי מה שעשה ואמרנו שהוא יכול להמיתו לפי שלא נאמרו כל הדברים הללו אלא בדיני סנהדרין מגזרת הכתוב אבל בדינא דמלכותא אין משגיחין בכל אלו:

הגהרה • גם זה פלא והרי כיון שהמלך הרגו על פי עצתם ועל פיהם לא היה להם להעוד לפני המלך הואיל ובדיני ישראל לא היה ראוי למות בשביל עדויות אלו שהרי בממון הקל אמרו בפ"ה הגזל בתרא² האי בר ישראל ידיע בהאי דינא ואויל ומסהיד בדיני הגוים לישראל חבריה משמתינן ליה מ"מ אינהו מפקי ממונא אפומא דחד סהדא כלומר הלכך כיוון שהם מפיקים ממון על פי עד אחד ובדיננו אין מוציאין נמצא שעד גורם לגזול ממונו של ישראל חברו והכא נמי לא שנא • ע"כ אין משגיחין בכל אלו • שאין דינם אלא אחר ידיעת האמת ונהרג בדיני המלכות אף ע"פ קרובים ואפי" ע"פ עצמו ושלא בהתראה ושלא ב"כג שאין דין המלכות אלא אחר ידיעת האמת • כי אם אין אתה אומר בן אלא שאתה מעמיד הכל על דין תורה בדין סנהדרין היה העולם שמם שירבו הרצחנים והבריהת • וכדר' עקיבא אלו הייתי בסנהדרין לא היה אדם נהרג מעולם³ • ואמרו כל הסנהדרין שהרגו שני פעמים נק" קטלנית • ותדע שהרי דוד והרג שתי פעמים על פי עצמן של נדונים ושלמה דן והרג את יואב אע"פ שלא היה נהרג בדיני הסנהדרין כשהרג שני שרי צבאות ישראל וכו' אע"פ שאמרו ב"פ נגמר הדין⁴ אלא ההוא גברא מורד במלכות הוה • למענתו השיבוהו שהיה טוען שהרג את עמשא ודנהו כמורד במלכות • אבל דוד כבר פירש ענישו על אשר המית שני שרי צבאות ישראל ותדע דלאו מורד במלכות הוה שהרי לא מרד בדוד

¹ 2 Chron. xix. 6; cf. Sanhedrin, f. 6 b.

² Baba K., f. 113 b.

³ Maccoth, I, 10.

⁴ Sanhedrin, f. 49 a.

אלא שנטה אחרי אדוניה להמליכו אחרי מות דוד • ושלמה עדין לא מלך והמורד בו לאו מורד במלכות הוה באותה שעה • וגדולה מזו אמרה לו אביגיל לדוד עדין שאול קים ולא יצא טבעד בעולם והודה לה בדכתיב ברוך טעמך וברוכה את כדאיתא בפ"ק דמגילה¹ • ואלו היה מלך שואל אותנו יכולים היינו לומר שמן הדין יכול הוא להרגו אחר שחטא באיזה דבר מהדברים שחייב עליהם מיתה • אחר שנודע זה באמת אע"פ שלא העידו עליו בפניו ושהיתה עדות מיוחדת ושלא בב"ד של כ"ג שכל דברים הללו לא מעלה ולא מוריד לידיעת האמת ואין דין המלכות רק אחר ידיעת האמת ממי שאמרו ואפי' הוא עצמו או אחרים שלא בפניו ושלא בפני ב"ד • עוד גדולה מזו שהרי ר' אלעזר ברבי שמעון תפס גנבי ורשיעי בהרמנא דמלכא ועניש וקטיל להו וכן ר' ישמעאל ב"ר יוסי ואע"ג דאמר ליה ר' יאושע נ' קרחה חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלי"נו להריגה² • וכן אמר ליה אליהו ג"כ³ מ"מ לא נשוי לר' אלעזר ולר' ישמעאל (ב) [ב]טועים גמורים בדינים מפורשים אלא שמחמת חסידותם היה להם להמנע מלהרוג על מה שלא חיבה התורה מיתה גמורה וכיוצא בה וזה שקראוהו חומץ בן יין לומר שלא היו נוהגים בחסידות כאבותיהם ואלו היו טועים גמורים ועושים שלא כדין לא קראוהו חמץ בן יין אלא טועים ורשעים גמורים • חלילה וחס לגדולי ישראל וחסידיו עליון כמותם ור' אלעזר בר שמעון כבר בדק עצמו וכוהב יצא⁴ • ועוד תדע מדאמר ליה ר' ישמעאל לאליהו מאי אעביד הרמנא דמלכא ואהדר ליה אליהו אבוך ברח לעסיא ואת ברח ללודקיא ואילו היה אסור גמור אמאי קאמר הרמנא דמלכא הוה היה לו ליהרג ואל יעבור כההוא דאמר ליה מארי דוראי קטיל לפלניא ואי לא קטילנא לך⁵ • ואליהו נמי לימא ליה מאי חזית דרמך סומק טפי⁶ אלא ודאי כדאמרנא • שכל שהוא ממונ' על כך מן המלך דן ועושה כאלו במשפטי המלוכה כי המלך במשפטים אלו יעמיד ארץ והא דתנן מלך לא דן ולא דנין אותו ואוקימנא במלכי ישראל אבל במלכי ב"ד דן ודנין אותו דכתיב בית דוד דינו לבקר משפט • והיינו דאלו רצה לדון בסנהדרין יושב ודן • ואינו נמנע והוא שאמרו בנבל שדן אותו דוד בסנהדרין והתחיל מן הצד כדאיתא בפ"א אחד דיני ממונות⁷ • מיהו לאו לגמרי בדיני סנהדרין דנו שהרי דנו

¹ Megillah, f. 14 b.² Baba M., f. 83 b.³ Ibid., f. 84 a.⁴ Ibid., f. 83 b.⁵ Pesachim, f. 25 b.⁶ Ibid.⁷ Sanhedrin, f. 36 a.

בלילה ומשום דחשיב ליה מורד במלכות כדאיתה בפ"ק דמגילה¹ • ומה שכתוב באוריה ואותו הרגת בחרב בני עמון ואמרו בפ"ק במה בהמה יוצאה² היה לך לדונו בסנהדרין לאו למימרא שיהיה המלך צריך לדון דינו בסנהדרין וכ"ש המורד במלכות אלא מסתברא שלפי שלקח את אשתו והיו מרגנים אחריו היה לו להביא דינו בסנהדרין ולדון אותו בפניהם כמורד מ"מ אין המלך צריך בדיניו לכלל הדברים המסורים לסנהדרין לדון עכ"פ בכ"ג • וכשקבל התורה וע"פ עדים • ולכל שאר הדברים • שלמה בן אדרת:

וזאת היא תשובת הרב הגדול המפולפל רבינו מאיר
מרוטנ"בורק זלה"ה:

יצאתי ללקט אורות אמרות אדני אמרות טהורות • בעליל מזוקקות מחורות בעמקי סברות • לכל פנים מנהירות • בעשית בדים ותשלח פארות • אענדם לראשי עטרות • בפי כצפית יערות • מה לבאר מים חיים נובעים ממקורות • לשתות מי נהרות בורות נשברים מימי מערות ושל רבנו מקואות טהורות • על ענין המסורות מנהג אבות ותורות • בכל מקומות ישראל שראינו ושמענו פשוטה הוראה זו להתר שהמסורות שהוחזקו למסירות והורגלו בכך עד שנעשה להם כהתר ויש עדים לדבר שכל הקודם זכה להורגו • ואע"פ שלא הועד בפניהם רק שהיה הדבר ברור בעדים • כי אע"פ שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל • עשה המוסר אשר זמם יראה לי שאסור להרגו עכ"ל • ולמדנו ממנו מה טעם שנתן להרגו על מסירת מעט ממון אלא דכי אמר מחויבא ומחויבא הוא רודף אחר חברו להרגו דכתיב כתא מכמר • מה התא הזה כשנופל למכמר אין מרחמים עליו אף ישראל ממונם כשנפלו ליד גוים אין מרחמים עליהם³ וכאלו מסרו להרגו ונתן להציל הנרדף בנפשו של רודף וכאשר עשה אשר זמם תו לא חשיב רודף • הני מילי במי שלא הוחזק במסירות שלשה פעמים אבל אם הוחזק כך שלשה פעמים דאיתחזק בין לר' בין לרשב"ל ולא הרגשנו בו צד תשובה כל הקודם להרגו זכה • דגדולה חזקה הא אמרינן שורפין וסוקלין על החזקות והכל כמו שכתב רבינו נר"ו • ומדברי הר"ף ז"ל יש להביא ראייה שכתב בשלהי קמא דק"ל כמ"ד ממון מסור אסור לאברו ביד מראיבעיא לן בס"פ הכונס עשו תקנת נגול כמסור או לא

¹ Megillah, f. 14 b.² Sabbath, f. 56 a.³ Baba K., f. 117 a.

ומסקינן בתיקו ואי כל מסור לאחר שעשה המסירות אסור להרגו מאי מייתי ראייה מהתם דלא קי"ל מותר לאבדו ביד • והא מאן דאמר מותר לאבדו ביד היינו טעמיה משום שלא יהיה ממונו חביב עליו מגופו • ואי איתא דלאחר שמסר אסור להרגו אף למי שהוחזק במסירות מאי ראייה מייתי מהתם הא בההיא דפ" הכונס כבר מסר • אלא ש"מ דהיכא דהוחזק במסירות מותר לאבד גופו אבל לא ממונו • דמשמע עשו תקנת נגזל כמסור וכ" • אפ"י במסור שכבר הוחזק במסירו' ודברי רבנו ישרים ונכוחים בדיון המסורות ואין להאריך רק שלום לרבינו ושלום לתורתו ולכל ישיבתו • כנפש סר למשמעתו נאמן משרתו מאיר בר ברוך זל"ה :